

en pal, bastó, / més a través, / per Moïssés», JRoig (*Spill*, 13881) i en el *Tirant de Galba* (Ag. iv, 22). Com es veu, de la forma en *la-* fora del Ross., només hi ha el doc. de 1084; i la variant en *llau-* sembla quedar generalitzada pertot des de c. 1450. «Cosa de *llautó*: orichalcum, orichalceus», «calçador de cuyro o de os, o de ferro o de *llautó*: calceatorium --- orichalceum», «feren també los antics moneda de plom, ferro, *llautó*, estany ---», OPou (*ThPu.*, 185, 307, 150). Avui és la forma d'ús general en tot el territori lingüístic fins i tot al cap del Pallars (*llautó* Vall de Cardós i Vall Ferrera, 1932-4).

L'etimologia oriental del mot romànic es deu al meu mestre J. J. Hess von Wyss, i la va publicar primerament el seu deixeble Steiger: *Contrib.*, 354-5, i *Festschrift Jud.*, p. 665, passatges que es podran veure per a més detalls en la documentació romànica i turca; i veg. *DCEC/DECH* per a més documentació castellana i romànica. L'antiguitat del mot en àrab, ultra el testimoni del granadí Ibn al-Khatib (S. XIV) i el del marroquí Almakkarí, es funda en un passatge del lexicògraf murcià Abensida (S. XI), el qual cita una declaració d'Ibn as-Sikkít, originari del Huzistan (entre Ispanah i Basra), i mort a Bagdad el 859. Porta Abensida (*Mubássaṣ* XII, 25, lín. 5), segons la cita facilitada pel Prof. Hess: «*qál Abu cAlí ġins yaġma^c an-nubás wa l-lātún*» o sigui 'digué Abu Alí que una mena comprèn el coure i el *lātún*', i després «*as-šabab al-lātún*» o sigui 'coure groc de *lātún*' (lín. 9).

Ja Schuchardt havia estat pensant si convenia relacionar el mot romànic amb el turc osmanlí *altyn* 'or', en estudiar *aldun* i altres formes dels dialectes berebers per a 'plom', 'estany', 'soldadura', 'llauna' (*Roman. Lehnw. im Berb.*, 15; *ZRPB* xxxiv, 267), que ell va indicar com a formes emparentades amb el romànic *laton* (i almenys la major part explicables per fets interns del bereber); si bé va acabar per admetre que el mot era d'origen romànic, i casual la semblança amb el turc; les dades adduïdes per Hess acaben, però, de demostrar que el mot romànic no ve de *LLATA/LATA* sinó de l'àrabic i en aquest, de la llengua centro-asiàtica.

Els altres descendents romànics són: castellà *latón* [c. 1300] i abans *allaton* [852, 1025, 1050], arag. *al-laton* [1331-1497], port. *latão*, gall. ant. *latom* (cap a 1300), oc. ant. *laton* [c. 1225], fr. *laiton* [S. XIII], it. *ottone* [S. XV], també it. ant. i dial. *lottone* i *laton* [1403, S. XV]. Per a l'explicació del nostre *lau-* i de l'it. *lottone* (deglutinat en *ottone*) s'ha pensat en vocalització de la forma turca *altun* 'or' (documentada allà des del S. XI) i escampada pels dialectes tàrtars i mongols, en alguns dels quals designa més aviat el coure. Però n'hi ha una explicació més natural en la influència del quasi-sinònim *llauna* en català, i en la de l'acció velaritzant de la *ʔ* àrabica («*ʔilbaq*») sobre la *a* en la forma italiana.

Més seriós sembla suggerir que aquestes anomalies vocàliques es deguin a una contaminació del gal **LOUDO-* 'plom' (> angl. *lead*, al. *lot*), d'on ve *LOUDANTIA (> suís *Lötschenberg*), segons una explicació

de JUHubschmied (aplaudida per Pokorny, *Wiss. Fgsber.*, *Kelt.*, 173). Cal, però, descartar també aquesta idea com a menys natural pel que fa al català que la influència del genuí *llauna*, i també perquè si es tractés del cèltic hauríem d'esperar que la seva contaminació hagués actuat més en castellà que no pas en català, i justament allà sembla trobar-se *lat-* pertot. L'única excepció la porta una forma *lautoero*, del cast. antic, no assenyalada fins ara, i que veig en dos docs. del bisbat de Barbastre de 1325: «un bacin de *lautoero* chico; ítem 40 capas de Valdaquí sorzliniadas --- ítem dos mordazas de *lautoero*», «dos ancenseros de *lautoero*» (*España Sagrada* XLVIII, 226, 227). Però aquí es tractarà també d'un reflex de la variant catalana, potser un encreuament de *latón* amb el cat. *llauner* o *llautoner*.

DERIV.: *Llautoner* [c. 1800]: «los calderers estan en lo carrer de son nom, vehí de la Bòria; los blanquers y assahonadors, prop del rec de la Esplanada; los corers, *llautoners* y estanyers, en la Bòria», B. de Maldà (*Excursions*, p. 6); *llautoneria*. *Llautonejar*, humorístic per 'dir llatinades' (S. XIX, DAg.).

+ *Llautonejar*, *llautoner*, V. *llautó* *Llavacap*, *llavada*, *llavador*, -ora, *llavall*, *Llavallol*, *llavamà*, *llavament*, *llavaner*, *llavanera*, V. *llavar* *Llavanya*, V. *llevanya* (LLEVAR, cf. LLAUNA)

LLAVAR, 'rentar', verb del català antic, encara corrent en l'ús valencià, del ll. *LĀVĀRE* id. □ 1.ª doc.: orígens (docs. Ss. XIII-XIV, Llull, Muntaner).

«Eren --- missatges de tota la comunitat de Sicília e --- vengren-se-n davant lo Sr. Rey e --- besaren-li los peus --- que tot axí con la Magdalena ab ses làgremes *lavà* los peus a Jesucrist, axí *lavaren* els los peus ab làgremes e ab plors al senyor Rei», fets de 1282, Muntaner (*Cròn.*, Casac. I, 113.32, § 54); «Negin Jusseu --- no gaus *lavar* ni fer *lavar* roba ni ruscada, ni escudeles --- en dia de festa, en les riberes ---», ordonament del Batlle de Perpinyà, a. 1311 (RLR xxviii, 55); «tothom e tota femna qui *lau*¹ o fassa *lavar* lana, aja la dita lana a *lavar* ab ayga cauda e --- que la bata ab bastons, e que bé la esclaresca senes alcun entamament --- sò és que *lavés* la dita lana o fes *lavar* meyns d'ayga cauda --- que pac aquel --- qui farà *lavar* la dita lana 20 s. de pena ---»: crida «del *lavar* de la lona» del lloctinent del Rey a Conflent, Cerdanya, Rosselló, a. 1312 (id. id., 62). *AlcM* cita «blanc de *lavar*» d'un doc. barceloní de 1252.

Encara que del cap. 1 de *Blanq.*, on figura «*lavaren* les mans e ls peus a tretze pobres» no tinguem el ms., Llull, de tota manera usà *llavar* en altres obres o passatges i derivats com *lavament* (infra); id., Bernat Metge; «les dones --- qui les doctrina / pert disciplina, / en va té scola, / lava rajola, / repasta tests: / ab l'hom, de fets / qui dorm, rahona; / al sórt sermona / ---», «—*Aoé!*— ploren / del peccat d'Eva: / per la qui-ls leva, / melic tallat, / ben mal ligat, / *lavats*, bolcats, / o enconats: / alguns ab mel, / los més ab fel / ---», JRoig (*Spill*, 7960, 8989); «Com lo Rey pendrà aygua